

Anna Czech

Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach
Katedra Międzynarodowych Stosunków Ekonomicznych
anna.czech@ue.katowice.pl

STANOWISKO UNII EUROPEJSKIEJ WOBEC PALIW KOPALNIANYCH

Wprowadzenie

Zróżnicowany potencjał energetyczny wybranych krajów i regionów wpływa na podejmowane krajowe inicjatywy energetyczne oraz cele polityczne całej wspólnoty. Każdy kraj członkowski prowadzi z reguły własną politykę energetyczną, której głównym celem jest zapewnienie sobie bezpieczeństwa energetycznego i stabilności dostaw, choć nie są to działania zupełnie niezależne. Wpływ na tę politykę mają bowiem nie tylko przyjęte rozwiązania w sektorze energetycznym na szczeblu wspólnoty, ale także posiadane przez dany kraj zasoby energetyczne będące często wynikiem zależności geograficznych. Istotne znaczenie ma w tym kontekście dostęp do paliw kopalnianych, jak węgiel, ropa naftowa i gaz ziemny, ale także korzystne uwarunkowania powierzchni w postaci spływu rzek czy dostępu do terenów nasłonecznionych. Niemniej jednak to przede wszystkim dostęp do tych pierwszych determinuje kierunki prowadzenia polityki przez wiele krajów.

Celem artykułu jest przedstawienie stanowiska Unii Europejskiej wobec paliw kopalnianych. Punktem wyjścia jest prezentacja wyników analizy bilansu energetycznego Unii Europejskiej, która pozwoli na określenie zapotrzebowania na poszczególne surowce energetyczne, a tym samym wskaże najbardziej pożądane zasoby energetyczne, które mają kluczowe znaczenie dla bezpieczeństwa energetycznego wspólnoty. Następnie zostanie przedstawiony stosunek państw członkowskich wobec węgla, ropy naftowej i gazu ziemnego z uwzględnieniem ich znaczenia dla bezpieczeństwa energetycznego Unii Europejskiej. Zostaną także zaprezentowane możliwości zapobiegania sytuacjom kryzysowym wobec braku paliw kopalnianych w sektorze energetycznym Wspólnoty.

1. Bilans energetyczny Unii Europejskiej w latach 2000-2012

Przez minioną dekadę zużycie krajowe energii pierwotnej¹ dla całej Unii Europejskiej wzrosło z 1725 Mtoe² w 2000 roku do 1802 Mtoe w 2008 roku, by w latach następnych zmniejszyć się do 1683 Mtoe jako rezultatu kryzysu gospodarczego, który oznaczał jednocześnie ograniczenie zapotrzebowania na energię (zob. tabela 1). Końcowe zużycie energii³ podążało za tym samym trendem, zwiększając się z 1120 Mtoe w 2000 roku do 1175 Mtoe w roku 2008, a następnie spadając do 1104 Mtoe w roku 2012 (tabela 2). Choć więc biorąc pod uwagę niewielką zmianę zapotrzebowania między 2012 a 2000 rokiem można by sądzić, iż zapotrzebowanie na energię w Unii uległo niewielkiej zmianie, to najprawdopodobniej jest to raczej jedynie czasowe odchylenie od trendu, które ulegnie korekcie po tym, jak kryzys gospodarczy zostanie ostatecznie zażegnany.

Najwięcej energii w całym ugrupowaniu zużywa największa gospodarka Unii, czyli Niemcy, których udział w zużyciu energii wynosi niecałe 20% całkowitej energii użytkowanej przez UE-27 (tabela 1. i 2). W dalszej kolejności znajdują się Francja, Wielka Brytania, Włochy i Hiszpania. Polska jest szóstym największym konsumentem energii w ugrupowaniu, zużywając 5,5% ogólnej sumy końcowej konsumpcji energii. Pierwszą dziesiątkę zużycia pierwotnej energii krajowej zamykają Holandia, Belgia, Szwecja i Czechy, natomiast w przypadku końcowego zużycia energii na pozycji dziesiątej znajduje się Austria. Pozostałe siedemnaście krajów Unii zużywa około 17% ogólnej sumy konsumowanej energii.

¹ Krajowe zużycie energii pierwotnej (*gross inland consumption of primary energy*) oznacza ilość energii niezbędnej do zaspokojenia potrzeb krajowych. Wlicza się więc do niego energię zużytą na potrzeby sektora energetycznego, straty przesyłowe energii, import netto energii oraz zużycie końcowe.

² Mtoe jest miarą energii oznaczającą energię uzyskaną ze spalania 1 mln t oleju ekwiwalentnego.

³ Końcowe (finalne) zużycie energii (*final energy consumption*) to suma energii skonsumowanej przez ostatecznych odbiorców, tj. przez gospodarstwa domowe, transport, przemysł, usługi i rolnictwo.

Tabela 1

Zużycie krajowe energii pierwotnej w latach 2000-2012 w wybranych krajach Unii Europejskiej (Mtoe)

Kraj	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	A
UE-27	1 725	1 763	1 758	1 799	1 818	1 823	1 825	1 806	1 802	1 703	1 759	1 699	1 683	100,0
Niemcy	343,6	353,3	345,4	348,5	350,1	346,0	348,9	339,8	342,8	326,6	333,6	317,1	319,4	19,2
Francja	257,8	266,2	266,7	271,5	275,7	276,6	273,6	271,1	274,3	262,7	267,1	257,8	258,3	15,4
Wielka Brytania	231,7	232,4	227,0	230,9	232,0	233,4	230,2	221,5	219,4	206,8	211,2	197,2	202,2	12,1
Włochy	175,8	176,3	176,7	184,2	185,1	187,7	186,3	183,6	180,8	168,9	174,7	171,9	163,2	9,9
Hiszpania	124,0	127,1	130,9	135,3	141,4	144,4	144,6	146,4	142,0	130,2	129,8	128,2	127,2	7,6
Polska	89,8	90,5	89,4	91,6	91,9	93,1	97,7	97,3	99,0	95,3	100,9	101,2	97,9	5,6
Holandia	76,6	78,9	79,0	81,3	82,7	82,5	80,2	85,8	83,8	81,6	86,6	80,2	81,7	4,8
Belgia	59,2	58,6	56,4	59,6	59,2	59,0	58,4	57,0	59,6	58,2	61,0	59,6	56,3	3,4
Szwecja	47,7	50,6	51,7	50,7	52,8	51,7	50,5	50,3	50,0	45,9	50,7	49,7	49,7	2,7
Czechy	41,3	42,3	42,7	44,7	45,8	45,3	46,3	46,3	45,1	42,3	44,7	43,2	42,7	2,5

Nota:

A – udział w całościowym zużyciu UE-27 w roku 2009.

Źródło: Na podstawie danych Eurostatu, http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/energy/data/main_tables (10.07.2013).

Tabela 2

Końcowe zużycie energii w latach 2000-2012 w wybranych krajach Unii Europejskiej (Mtoe)

Kraj	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	A
UE-27	1 120	1 144	1 132	1 172	1 186	1 193	1 193	1 167	1 175	1 114	1 159	1 107	1 104	100,0
Niemcy	219,1	222,7	219,2	230,8	230,9	229,6	233,3	215,7	224,2	213,3	220,5	209,2	213,0	19,2
Francja	154,5	161,0	157,6	161,2	162,8	162,3	161,5	158,6	160,7	155,5	158,4	147,2	150,7	14,0
Wielka Brytania	152,4	153,3	148,8	150,5	152,3	153,3	151,2	148,7	148,2	137,5	141,3	130,9	133,9	12,3
Włochy	124,7	126,0	125,5	131,0	132,5	134,4	132,3	129,3	128,3	120,9	124,7	122,1	119,0	10,9
Hiszpania	79,4	83,4	84,7	90,0	94,3	97,4	96,1	98,8	95,8	89,0	89,0	86,6	83,1	8,0
Polska	55,6	56,0	54,5	56,0	58,1	58,2	60,8	61,7	62,2	60,9	66,3	63,8	63,6	5,5
Holandia	50,5	51,3	51,3	52,0	52,8	52,3	50,9	49,8	51,1	50,4	53,9	50,7	51,1	4,5
Belgia	37,4	37,9	36,1	38,3	37,7	36,6	36,1	34,6	37,5	34,5	37,5	37,8	36,5	3,1
Szwecja	34,9	34,3	34,1	34,0	33,9	33,6	33,2	33,3	32,6	31,6	34,1	32,4	32,3	2,8
Austria	23,7	25,0	25,3	26,6	26,9	28,3	27,6	27,4	27,6	26,3	28,3	27,4	27,3	2,4

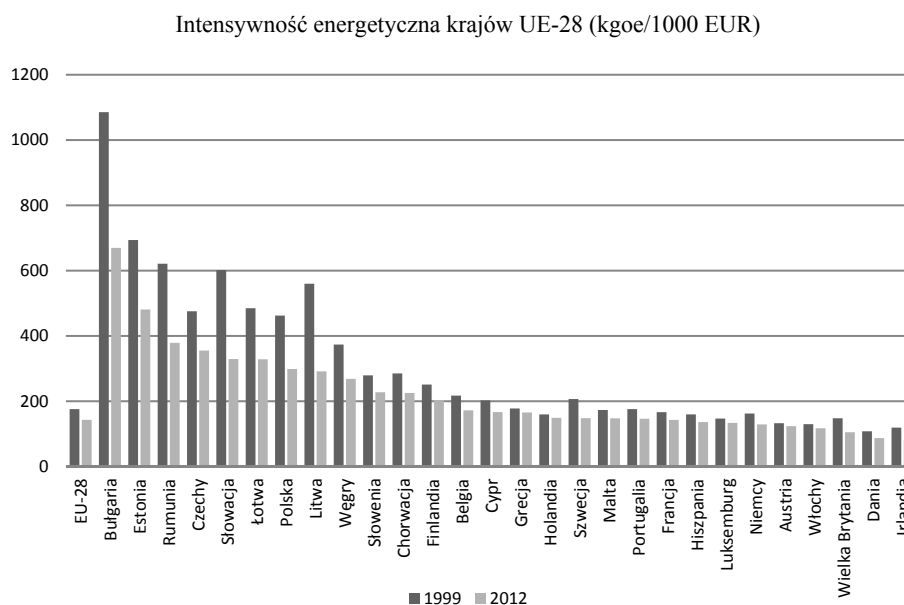
Nota:

A – udział w całościowym zużyciu UE-27 w roku 2009.

Źródło: Ibid.

Poszczególne kraje ugrupowania różnią się jednak bardzo pod względem intensywności wykorzystania energii⁴ (wykres 1). Krajami o najwyższej intensywności energetycznej są nowi członkowie ugrupowania poza Cyprzem i Maltą. W 2012 roku przeciętna intensywność energetyczna w całej Unii wyniosła 165 kgoe/1000 EUR⁵, a większość z nowych członków charakteryzowała się wielokrotnością tego wskaźnika. Intensywność energetyczna polskiej gospodarki, dla przykładu, wyniosła 298 kgoe/1000 EUR, a Bułgarii 669 kgoe/1000 EUR. Należy jednak podkreślić, iż wszystkie te kraje znacząco zwiększyły efektywność wykorzystania energii w ostatniej dekadzie, ponieważ tak rozumiana intensywność energetyczna uległa znaczącej poprawie między 1999 a 2012 rokiem. W Polsce jej poziom w 1999 roku wynosił 462 kgoe/1000 EUR, a w Bułgarii 1085 kgoe/1000 EUR.

Wykres 1

Źródło: Na podstawie danych Eurostatu, http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/energy/data/main_tables (10.07.2013).

⁴ Intensywność energetyczną należy rozumieć jako stosunek zużycia krajowego energii pierwotnej do produktu krajowego brutto. Innymi słowy oznacza ona, ile energii jest potrzebnej do uzyskania określonej wielkości dochodu krajowego.

⁵ Innymi słowy, do wyprodukowania i skonsumowania dóbr i usług o wartości 1000 EUR potrzebne było zużycie energii będącej ekwiwalentem spalania 165 kg ropy naftowej.

Największy udział w końcowym zużyciu energii w UE ma sektor transportu, który w 2012 roku odpowiadał za 32% całkowitego zużycia energii (tab. 3). W dalszej kolejności największym zużyciem energii charakteryzowały się gospodarstwa domowe (26,2%), następnie przemysł (25,6%) i usługi (13,4%). Rolnictwo zużyło zaledwie 2,1% energii. Znaczenie transportu w zużyciu energii należy rozpatrywać przede wszystkim w kontekście postępującego rozwoju gospodarczego oraz coraz intensywniejszej integracji Unii. Zniesienie barier handlowych i przemieszczania się ludności na obszarze Unii przyczynia się do zwiększenia zapotrzebowania na transport tak dóbr i usług, jak i ludzi. Pod względem zużycia energii w transporcie unijnym największą rolę odgrywa transport drogowy (82% zużycia energii w sektorze transportu w 2006 roku), dalece później transport powietrzny (14%) i kolejowy (2,5%)⁶. Trudno też wyobrazić sobie dalszy rozwój gospodarczy ugrupowania bez udziału transportu – jego znaczenie będzie więc rosnąć, a nie maleć. Tym samym będzie rosnąć zapotrzebowanie na paliwa będące pochodnymi ropy naftowej (w 2006 roku stanowiły one 96,7% wszystkich źródeł energii wykorzystywanych w transporcie), a w dużo mniejszym stopniu na elektryczność (1,7%), odnawialne źródła energii (OZE) (1,5%) czy gaz (0,2%) pod warunkiem oczywiście, że nie nastąpi zwrot technologiczny w dziedzinie rodzajów napędu pojazdów⁷.

Tabela 3

Sektorowe zużycie energii w UE-28 w 2012 roku

Sektor	Zużycie (tys. toe)	Udział w całości zużycia
Transport	351 717	31,8%
Gospodarstwa domowe	289 150	26,2%
Przemysł	282 754	25,6%
Usługi	148 687	13,4%
Rolnictwo	23 875	2,1%
Inne	7 206	0,6%

Źródło: Ibid.

Pod względem wykorzystania poszczególnych surowców energetycznych w krajowym zużyciu energii pierwotnej prym wiodzie ropa naftowa, która w 2009 roku stanowiła 36,6% zużycia całkowitego (tabela 4). W dalszej kolejności największy udział w tym zużyciu miał gaz ziemny (24,5%), następnie paliwa stałe (15,7%), energia nuklearna (13,6%) i OZE (9,0%). Należy więc pod-

⁶ Panorama of Transport, 2009 Edition, Eurostat Statistical Books, 2009, s. 155.

⁷ Ibid., s. 157.

kreślić, iż ropa naftowa oraz gaz ziemny łącznie odpowiadają za ponad 60% zużycia energii pierwotnej wyraźnie dominując nad pozostałymi źródłami energii. W przeciągu ostatniego dziesięciolecia wykorzystanie ropy naftowej spadło o 4,5%, lecz gazu wzrosło o 7,2%, rekompensując prawie w całości ograniczenie zużycia ropy. Udział paliw stałych zmalał w tym samym okresie o 15,4%, energii nuklearnej o 4,1%, a OZE wzrósł o blisko 60%. Wzrost wykorzystania odnawialnych źródeł energii jest więc widoczny, lecz należy wziąć pod uwagę, iż w dalszym ciągu stanowią one mniej niż 10% całkowitego zużycia energii pierwotnej.

Tabela 4

Udział poszczególnych paliw w krajowym zużyciu energii pierwotnej w UE-27 w latach 2000-2010 (w % zużycia całkowitego)

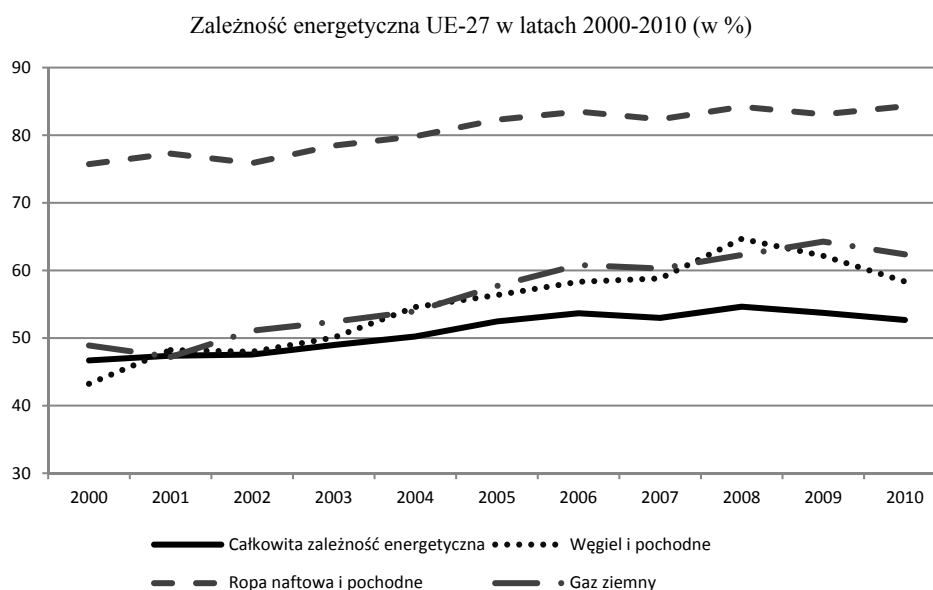
Rok	Ropa naftowa	Gaz ziemny	Paliwa stałe	Energia nuklearna	OZE
2000	38,3	22,8	18,6	14,1	5,6
2001	38,3	22,9	18,3	14,3	5,7
2002	38,2	23,1	18,2	14,5	5,6
2003	37,5	23,6	18,3	14,3	5,8
2004	37,2	23,9	18,0	14,3	6,1
2005	37,2	24,5	17,4	14,1	6,4
2006	36,9	24,0	17,8	14,0	6,8
2007	36,5	23,9	18,2	13,4	7,4
2008	36,5	24,5	16,9	13,4	8,0
2009	36,6	24,5	15,7	13,6	9,0
2010	35,1	25,1	15,9	13,5	9,8
zmiana 2010/2000	-4,5%	7,2%	-15,4%	-4,1%	59,4%

Źródło: Ibid.

Duża rola ropy naftowej i gazu ziemnego w bilansie energetycznym krajów Unii ma ważne znaczenie także z punktu widzenia bezpieczeństwa energetycznego ugrupowania. Są to bowiem surowce energetyczne, które UE musi w przeważającej mierze sprowadzać. W 2010 roku aż 85% zużytej ropy z pochodnymi pochodziło z importu, podobnie jak 62% gazu ziemnego (wykres 2). W przypadku węgla i jego pochodnych zależność od importu wynosi 58%. Ogólnie więc całkowita zależność energetyczna Unii od surowców sprowadzanych z importu wyniosła w 2010 roku 53%. Własne źródła energii w postaci elektrowni jądrowych czy OZE, a także wydobywanie kopalni we własnym zakresie, zredukowały zatem poziom całkowitej zależności, choć w dalszym ciągu wydaje się ona wysoka. Jest to zresztą ważny kontekst dla nalegań Unii w zakresie rozwijania własnych źródeł energii (przede wszystkim OZE), choć trudno przypuszczać, aby w bliskiej przyszłości rezygnacja z paliw kopal-

nianych była możliwa. Należy też spostrzec, iż w przeciągu ostatniego dziesięciolecia owa zależność energetyczna UE stale rosła. W 2000 r. całkowita zależność energetyczna Unii wynosiła 47%, a więc o 6 pkt. proc. mniej. Jeszcze większą różnicę można dostrzec w przypadku gazu ziemnego (49% w 2000 roku), ropy naftowej (76%) czy węgla (43%). Rozwój gospodarczy Unii wydaje się więc być uzależniony, przynajmniej na chwilę obecną, od możliwości sprowadzania surowców energetycznych, bez których utrzymanie tempa wzrostu jest mało możliwe. Wzrost znaczenia OZE czy kontynuacja korzystania z energii jądrowej nie wystarczają więc na pokrycie rosnącego zapotrzebowania na energię we własnym zakresie. Prognozy unijne przewidują zresztą, że w 2030 roku zaistnieje konieczność zwiększenia importu gazu ziemnego o 20% w stosunku do 2010 roku, a zapotrzebowanie na sprowadzanie ropy naftowej czy paliw stałych będzie na podobnym poziomie jak w 2010 roku⁸. Wzrost znaczenia OZE czy postęp w dziedzinie efektywności wykorzystania energii nie doprowadzą więc do szybkiego uniezależnienia się Unii Europejskiej od importu surowców energetycznych z państw trzecich.

Wykres 2

Źródło: Ibid.

⁸ EU Energy Trends to 2030, European Commission, 2010, s. 31.

Przedstawione wyżej dane dotyczące wykorzystania energii w UE, wskazują zatem na przeważającą rolę zasobów kopalnianych, tj. ropy naftowej i gazu ziemnego, w energetyce europejskiej. Oznacza to, że radykalna zmiana bilansu energetycznego w całej UE nie jest możliwa do przeprowadzenia w krótkim ani w średnim okresie czasu. Ropa naftowa i gaz ziemny zapewniają ponad 60% produkcji energii, dlatego też długo będą pełniły jeszcze dominującą rolę w produkcji energii, choć dąży się do zmniejszenia ich udziału w bilansie energetycznym Unii.

2. Paliwa kopalniane – stanowisko Unii Europejskiej

Szczególnie ambiwalentny stosunek wydaje się wzbudzać wykorzystanie węgla jako źródła energii pierwotnej. Niektóre kraje w dominującej części opierają swój bilans energetyczny na tym surowcu (jak Polska czy Czechy), a inne wykorzystują go w znikomym stopniu (np. Belgia, Szwecja, Dania czy Francja). Ogółem w UE-27 w 2009 roku niecałe 16% konsumpcji energii pierwotnej pochodziło z węgla, co oznacza, że mimo wszystko jest to ważny surowiec energetyczny, którego brak trudno byłoby zastąpić w krótkim okresie innym nośnikiem energii. Unia sprowadza więc węgiel przede wszystkim z Rosji, Południowej Afryki, Stanów Zjednoczonych, Kolumbii, Australii i Indonezji⁹. Tym samym UE staje się w coraz większym stopniu uzależniona od dostaw węgla z innych części świata i stara się poprzez odpowiednie regulacje kontrolować import tego surowca. W tym celu zostało wydane rozporządzenie Rady (WE) nr 405/2003 z dnia 27.02.2003 roku dotyczące wspólnotowego monitorowania przywozu węgla kamiennego pochodzącego z państw trzecich. W ramach systemu monitorowania importu węgla do UE, państwa członkowskie są zobowiązane do pozyskiwania i publikowania informacji na temat kosztów importu tego surowca oraz jego ceny w celu harmonizacji całości dostaw. Węgiel jest wciąż surowcem, który charakteryzuje się najniższym stopniem uzależnienia od dostaw z zewnątrz spośród ogółu paliw kopalnianych. W 2010 roku 42% produkcji węgla pochodziło z własnych zasobów Unii, a więc więcej niż w przypadku gazu ziemnego i dużo więcej niż w przypadku ropy naftowej. Choć więc prognozuje się dalszy spadek wykorzystania węgla w bilansie energetycznym wspólnoty, to w istocie może się on okazać niewielki ze względu na wzrost zapotrzebowania na energię

⁹ Energy, Transport and Environment Indicators, Publications Office of the European Union, Eurostat, Luxembourg 2011, s. 40.

elektryczną w krajach nadrabiających zapóźnienie gospodarcze¹⁰. Węgiel kamienny i brunatny często też jest stosowany w kluczowych sektorach przemysłu i trudno znaleźć dla niego alternatywę w krótkim okresie. Europa stanowi obecnie trzeci region świata pod względem zużycia węgla i w najbliższej przyszłości nie ulegnie to zmianie¹¹.

Źródłem największego sprzeciwu wobec wykorzystania węgla jako surowca energetycznego jest zagrożenie, jakie niesie on środowisku naturalnemu. Dotyczy to przede wszystkim zanieczyszczeń atmosferycznych związanych z emisją gazów cieplarnianych, które powstają przy spalaniu węgla. Niemniej jednak Komisarz UE ds. Energii w latach 2004-2010 A. Piebalgs podkreślał, że krajowa produkcja węgla powoduje zmniejszenie zależności energetycznej Unii oraz przyczynia się do zróżnicowania źródeł dostaw energii¹². Węgiel może więc stać się przyszłością dla zapewnienia bezpieczeństwa energetycznego Unii i częścią polityki energetycznej, jeśli zostaną rozwinięte odpowiednie technologie o niskich emisjach dwutlenku węgla. Podobnie twierdzą też badacze tematu, którzy przewidują renesans węgla w XXI wieku jako alternatywy dla wyczerpywania się ropy naftowej¹³.

Surowcem o największym znaczeniu dla Unii jest ropa naftowa, którą wykorzystują wszystkie kraje ugrupowania i która zajmuje absolutnie dominującą pozycję jako źródło energii w transporcie. Kontynent europejski posiada jednak niewielkie zasoby tego surowca – w relatywnie największych ilościach produkują go Norwegia i Wielka Brytania, a w nieznacznych wydobywają jeszcze Dania, Włochy, Rumunia, Francja i Grecja¹⁴. W efekcie zaledwie niecałe 16% zapotrzebowania na ten surowiec jest zaspokajane przez własne wydobycie (bez Norwegii, która nie jest członkiem Unii), a pozostałą część trzeba importować. Ma to tym większe znaczenie, że ropa naftowa jest największą pozycją w krajowym zużyciu energii pierwotnej dla całej Unii – w 2009 roku stanowiła ona 36,6% całości zużytej energii. Wskazuje to na poważne uzależnienie UE od ze-

¹⁰ Por. SEC (2010) 996: Commission Staff Working Document – The Market for Solid Fuels in the Community in 2008 and Estimates for 2009, Brussels, 24.08.2010, s. 29, 53.

¹¹ An Energy Strategy for Europe: Importance and Best Use of Indigenous Coal, European Association for Coal and Lignite, Euracoal 2009, s. 1, http://www.euracoal.org/componenten/download.php?filedata=1255511663.pdf&filename=SER_II.pdf&mimetype=application/pdf (8.07.2013).

¹² IP/07/686: Sprawozdanie Komisji na temat stosowania do przemysłu węglowego UE przepisów dotyczących pomocy państwa. Bruksela, 21.05.2007, s. 1.

¹³ R.L. Gordon: The Prospects for Coal in the Twenty-First Century [w:] International Handbook on the Economics of Energy, ed. J. Evans, L.C. Hunt, Edward Elgar, Cheltenham 2009, s. 441-443.

¹⁴ Por. Europe's Energy Position – Present & Future, Publication of the European Communities, Luxemburg 2008, s. 28.

wewnętrznych dostaw tego surowca. Najwięcej ropy importuje się do Unii z Rosji, Libii, Iranu i Arabii Saudyjskiej. Warto też dodać, że w okresie 2000-2008 import z Rosji wzrósł aż o 59%, a z Libii o 26%¹⁵.

Jak też już wcześniej wspomniano, import tego surowca odbywa się z regionów niestabilnych politycznie i gospodarczo, co negatywnie wpływa na bezpieczeństwo dostaw. Aby zapewnić jak najwyższy poziom bezpieczeństwa energetycznego państw członkowskich, Unia stara się wprowadzać szereg regulacji prawnych, które mają zapobiegać sytuacjom kryzysowym w sektorze energetycznym. W tym kontekście najważniejszym aktem prawnym dotyczącym bezpieczeństwa dostaw jest dyrektywa Rady 2006/67/WE z dnia 24 lipca 2006 roku nakładająca na państwa członkowskie obowiązek utrzymywania minimalnych zapasów ropy naftowej lub produktów ropopochodnych¹⁶. W preambule dyrektywy 2006/67/WE stwierdzono, że w wyniku zależności Unii od dostaw ropy naftowej i produktów ropopochodnych z państw trzecich nawet tymczasowe trudności związane ze zmniejszeniem dostaw tego surowca lub znacznym wzrostem jego cen na rynku międzynarodowym mogą się stać przyczyną poważnych zakłóceń w funkcjonowaniu wspólnoty. Dlatego też, aby zwiększyć bezpieczeństwo dostaw ropy naftowej i produktów ropopochodnych w państwach członkowskich, jest konieczne utworzenie i utrzymywanie minimalnych zapasów najważniejszych produktów ropopochodnych. Wielkości zapasów dla poszczególnych kategorii produktów zostały określone w art. 1 ust. 1 oraz w art. 2 dyrektywy 2006/67/WE¹⁷. Warto dodać, że państwa członkowskie Unii są też zobowiązane do informowania Komisji o wszelkich poborach ze swoich zapasów i do złożenia w związku z tym stosownych wyjaśnień. Należy pamiętać, że implementacja aktów prawnych w tak ważnej kwestii, jaką jest utrzymanie minimalnych zapasów produktów ropopochodnych w Unii, jest niezwykle trudna przede wszystkim ze względów infrastrukturalnych. Dlatego też państwa, które przystąpiły do Unii w 2004 roku, uzyskały okresy przejściowe na spełnienie zobowiązań wynikających z tej dyrektywy¹⁸.

¹⁵ Energy, Transport and Environment Indicators..., op. cit., s. 41.

¹⁶ Dyrektywa Rady 2006/67/WE z dnia 24 lipca 2006 r. nakładająca na państwa członkowskie obowiązek utrzymywania minimalnych zapasów ropy naftowej lub produktów ropopochodnych (Dz.Urz. UE L 217/8) jest skodyfikowaną wersją dyrektywy Rady 68/414/EWG z dnia 20 grudnia 1968 r., która została przyjęta w odpowiedzi na kryzys naftowy z 1967 r.

¹⁷ Zgodnie z art. 1. ust. 1 państwa członkowskie są zobowiązane do utrzymania na terytorium UE własnych zapasów produktów naftowych na poziomie odpowiadającym co najmniej dziewięćdziesięciodniowej średniej dziennej konsumpcji wewnętrznej w poprzednim roku kalendarzowym.

¹⁸ Polska uzyskała okres przejściowy do 31 grudnia 2008 r. Do tego czasu nie miała ona obowiązku utrzymywania zapasów produktów ropopochodnych na minimalnym poziomie określonym w dyrektywie.

Zdarzeniem, które spowodowało konieczność skorzystania z zapasów w Unii, były dla przykładu zakłócenia w dostawach ropy naftowej na całym świecie spowodowane przez huragan Katrina¹⁹. W związku z tą sytuacją przyjęto zalecenie Komisji 2005/885/WE z dnia 7 grudnia 2005 roku w sprawie „uwolnienia zapasów ropy naftowej w następstwie zakłóceń w dostawach wywołanych przez huragan Katrina”²⁰. Niemniej jednak w wyniku pojawiających się sporadycznie zaburzeń w dostawach ropy naftowej do państw członkowskich Unii (jako przykład można podać konflikt rosyjsko-białoruski w 2007 roku lub rosyjsko-ukraiński w 2009 roku), postanowiono wzmocnić działanie mechanizmów walki z kryzysem niedoboru ropy naftowej. Tym samym Unia Europejska zapowiedziała zmiany w prawodawstwie wspólnotowym, które weszły w życie w 2013 roku za pośrednictwem nowej dyrektywy²¹. Dyrektywa ta ma przygotować kraje UE do prowadzenia działań w sytuacji kryzysowej oraz przechowywania związanych z tym zapasów. Unia Europejska ma świadomość znaczenia tego strategicznego surowca energetycznego, stąd też coraz większy obszar dotyczący importu i przechowywania ropy naftowej będzie podlegać regulacjom wspólnotowym, aby w sposób maksymalny zabezpieczyć się przed niespodziewanymi zaburzeniami jej dostaw czy możliwości zakupu.

Podobnie jak w przypadku ropy naftowej, gaz ziemny należy do kluczowych nośników energii wykorzystywanych w Unii Europejskiej – w 2009 roku gaz odpowiadał za 24,5% całkowitego zużycia energii pierwotnej we wspólnocie. Uznaje się go zresztą za przyszłościowe źródło energii, jest bowiem paliwem bardziej ekologicznym od węgla i ropy naftowej, a także łatwym w przesyłaniu i dystrybucji. W skali globalnej zasoby tego surowca są rozproszone na wszystkich kontynentach i występują najczęściej wraz z pokładami ropy naftowej. Na terytorium Europy główne pokłady gazu ziemnego znajdują się pod dnem Morza Północnego, gdzie złoża są eksploatowane przez Wielką Brytanię, Norwegię, Danię i Holandię²². Niewielkie ilości gazu wydobywają też we własnym zakresie Włochy, Niemcy, Rumunia i Polska. W żadnym wypadku nie jest to jednak wydobycie wystarczające na zaspokojenie krajowych potrzeb. Łącznie

¹⁹ R.L. Bamberger, L. Kumins: Oil and Gas: Supply Issues after Katrina, CRS Report for Congress 2005, <http://www.fas.org/sgp/crs/misc/RS22233.pdf> (8.07.2013).

²⁰ Zalecenie Komisji z dnia 7 grudnia 2005 r. w sprawie uwolnienia zapasów ropy naftowej w następstwie zakłóceń w dostawach wywołanych przez huragan Katrina (Dz.Urz. UE L 326/37).

²¹ Dyrektywa Rady 2009/119/WE z dnia 14 września 2009 r. nakładająca na państwa członkowskie obowiązek utrzymywania minimalnych zapasów ropy naftowej lub produktów ropopochodnych (Dz.Urz. UE L 265/9).

²² World Energy Outlook, International Energy Agency, France 2009, s. 12 i n. http://www.worldenergyoutlook.org/docs/weo2009/WEO2009_es_polish.pdf (9.07.2013).

zaledwie 38% zapotrzebowania na gaz w całej Unii było pokryte w 2010 roku z wewnętrznych źródeł. Pozostałą ilość surowca importowano, głównie z Rosji, Norwegii, Algierii, Libii i Nigerii. Ta sytuacja, podobnie jak w przypadku ropy naftowej, budzi zaniepokojenie o bezpieczeństwo energetyczne wspólnoty, także drugi kluczowy nośnik energii jest bowiem w przeważającej mierze importowany, a co więcej także głównie z Rosji, która de facto kontroluje dzięki temu większość dostaw surowców energetycznych do Unii.

Jednym z najważniejszych aktów prawnych dotyczących wewnętrznego rynku gazu ziemnego jest dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/73/WE z dnia 13.07.2009 roku (która weszła w życie 3.03.2011 roku) dotycząca wspólnych zasad rynku wewnętrznego gazu ziemnego i uchylająca dyrektywę 2003/55/WE²³. Dyrektywa ta, wchodząca w skład trzeciego pakietu energetycznego, stanowi ważny krok na drodze do dalszej liberalizacji rynku energetycznego²⁴. Aktem uzupełniającym postanowienia dyrektywy 2009/73/WE jest rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 715/2009 z dnia 13.07.2009 roku w sprawie warunków dostępu do sieci przesyłowych gazu ziemnego i uchylającym rozporządzenie (WE) nr 1775/2005²⁵. Kolejnym aktem prawnym, uchwalonym w celu zwiększenia bezpieczeństwa dostaw gazu ziemnego na terytorium UE, jest dyrektywa Rady 2004/67/WE z dnia 26.04.2004 roku dotycząca środków zapewniających bezpieczeństwo dostaw gazu ziemnego²⁶. Ustala ona katalog środków, które mają służyć zapewnieniu wysokiego poziomu bezpieczeństwa dostaw gazu oraz które mają wpływać na prawidłowe funkcjonowanie wewnętrznego rynku gazu. Warto także zwrócić uwagę, że dyrektywa 2004/67/WE przewiduje zwołanie przez Komisję posiedzenia Grupy Koordynacyjnej ds. Gazu w wypadku zaistnienia zdarzenia, które mogłoby wywołać poważne zaburzenie dostaw gazu w znacznym okresie czasu. Ponadto Grupa Koordynacyjna ds. Gazu może być także powołana w przypadku, gdy dane państwo członkowskie wskaże zdarzenie niemożliwe do opanowania za pomocą środków krajowych. Grupa ta może ustalić wytyczne dotyczące dalszych działań w celu wspomoczenia tych państw, które zostały dotknięte zabu-

²³ Dyrektywa 2009/73/WE z dnia 13 lipca 2009 r. dotycząca wspólnych zasad rynku wewnętrznego gazu ziemnego i uchylająca dyrektywę 2003/55/WE (Dz.Urz. L 211/94).

²⁴ Więcej w: M. Nowacki, Prawne aspekty bezpieczeństwa energetycznego UE, Wydawnictwo Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2010, s. 136.

²⁵ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 715/2009 z dnia 13 lipca 2009 r. w sprawie warunków dostępu do sieci przesyłowych gazu ziemnego i uchylającym rozporządzenie (WE) nr 1775/2005 (Dz.Urz. UE L 211/36).

²⁶ Dyrektywa Rady 2004/67/WE z dnia 26 kwietnia 2004 r. dotycząca środków zapewniających bezpieczeństwo dostaw gazu ziemnego (Dz.Urz. UE L 127/92).

rzeniami w dostawach gazu. Taka możliwość ma istotne znaczenie dla bezpieczeństwa dostaw gazu do Unii, gdyż państwa członkowskie, które nie poradzą sobie z zaburzeniami dostaw gazu na mocy art. 9 dyrektywy 2004/67/WE, otrzymają mechanizm unijnego wsparcia. W praktyce taki mechanizm może się jednak okazać mało efektywny, gdyż tzw. poważne zaburzenia w dostawach zostały określone jako sytuacja, w której UE byłaby narażona przez co najmniej osiem tygodni na ryzyko utraty ponad 20% swoich dostaw z państw trzecich²⁷. Jeśli wystąpią mniejsze zakłócenia, to państwa członkowskie powinny radzić sobie własnymi środkami. Powyższe akty prawne Unii wydają się być zatem krokiem we właściwym kierunku pod względem zwiększenia bezpieczeństwa energetycznego ugrupowania jako całości, ale można też dostrzec większe pole manewru w tym zakresie, które jest w zasadzie od dobrej woli państw członkowskich.

Podsumowanie

Paliwa kopalniane stanowią dzisiaj trzon produkcji energii we wspólnocie, ale stosunek do nich nie jest jednakowy. W zasadzie wszystkie kraje zgadzają się co do tego, że przyszłość europejskiej energetyki będzie nadal związana z wykorzystaniem ropy naftowej i gazu ziemnego, ale z drugiej strony będzie to oznaczać dalsze ograniczenie niezależności energetycznej UE, a być może także wzrost zależności od głównego dostawcy – Rosji. Z kolei węgiel wydaje się być dzisiaj paliwem o znaczeniu schyłkowym, przede wszystkim ze względu na jego szkodliwość dla środowiska naturalnego. Przywrócić dawne znaczenie temu surowcowi mogą jedynie chyba czyste technologie spalania węgla, ale trudno w krótkim okresie prognozować ich opracowanie i komercjalizację. Alternatywą dla powyższych nośników energii są OZE i energia jądrowa, które charakteryzują się dużą niezależnością od zewnętrznych dostawców, lecz z drugiej strony napotykać na liczne problemy innej natury – technologicznej, odpowiedniej rentowności i związanej ze sprzeciwem opinii publicznej.

Literatura

An Energy Strategy for Europe: Importance and Best Use of Indigenous Coal, European Association for Coal and Lignite, Euracoal 2009, http://www.euracoal.org/componenten/download.php?filedata=1255511663.pdf&filename=SER_II.pdf&mimetype=application/pdf (8.07.2013).

²⁷ Art. 2 ust. 1 dyrektywy 2004/67/WE, op. cit.

- Energy, Transport and Environment Indicators, Publications Office of the European Union. Eurostat, Luxembourg 2011.
- EU Energy Trends to 2030, European Commission, 2010.
- Europe's Energy Position – Present & Future, Publication of the European Communities, Luxembourg 2008.
- IP/07/686: Sprawozdanie Komisji na temat stosowania do przemysłu węglowego UE przepisów dotyczących pomocy państwa, Bruksela, 21.05.2007.
- Nowacki M., Prawne aspekty bezpieczeństwa energetycznego UE, Wydawnictwo Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2010.
- Panorama of Transport, 2009 Edition. Eurostat Statistical Books, 2009.
- Bamberger R. L., Kumins L., Oil and Gas: Supply Issues after Katrina, CRS Report for Congress 2005, <http://www.fas.org/sgp/crs/misc/RS22233.pdf> (8.07.2013).
- Gordon R.L., The Prospects for Coal in the Twenty-First Century [w:] International Handbook on the Economics of Energy, ed. J. Evans, L.C. Hunt, Edward Elgar, Cheltenham 2009.
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 715/2009 z dnia 13 lipca 2009 r. w sprawie warunków dostępu do sieci przesyłowych gazu ziemnego i uchylającym rozporządzenie (WE) nr 1775/2005 (Dz.Urz. UE L 211/36).
- SEC (2010) 996: Commission Staff Working Document – The Market for Solid Fuels in the Community in 2008 and Estimates for 2009. Brussels, 24.08.2010.
- World Energy Outlook, International Energy Agency, France 2009, http://www.worldenergyoutlook.org/docs/weo2009/WEO2009_es_polish.pdf (10.07.2013).
- Eurostat, http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/energy/data/main_tables.
- Dyrektywa Rady 2004/67/WE z dnia 26 kwietnia 2004 r. dotycząca środków zapewniających bezpieczeństwo dostaw gazu ziemnego (Dz.Urz. UE L 127/92).
- Zalecenie Komisji z dnia 7 grudnia 2005 r. w sprawie uwolnienia zapasów ropy naftowej w następstwie zakłóceń w dostawach wywołanych przez huragan Katrina (Dz.Urz. UE L 326/37).
- Dyrektywa Rady 2006/67/WE z dnia 24 lipca 2006 r. nakładająca na państwa członkowskie obowiązek utrzymywania minimalnych zapasów ropy naftowej lub produktów ropopochodnych (Dz.Urz. UE L 217/8) jest skodyfikowaną wersją dyrektywy Rady 68/414/EWG z dnia 20 grudnia 1968 r., która została przyjęta w odpowiedzi na kryzys naftowy z 1967 r.
- Dyrektywa 2009/73/WE z dnia 13 lipca 2009 r. dotycząca wspólnych zasad rynku wewnętrznego gazu ziemnego i uchylająca dyrektywę 2003/55/WE (Dz.Urz. L 211/94).
- Dyrektywa Rady 2009/119/WE z dnia 14 września 2009 r. nakładająca na państwa członkowskie obowiązek utrzymywania minimalnych zapasów ropy naftowej lub produktów ropopochodnych (Dz.Urz. UE L 265/9).

Streszczenie

Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie stanowiska Unii Europejskiej wobec paliw kopalnianych. Struktura analizy obejmuje wprowadzenie zarysujące główną problematykę, następnie omawia bilans energetyczny Unii Europejskiej, który pozwala na określenie zapotrzebowania na poszczególne surowce energetyczne Unii. W dalszej kolejności został przedstawiony stosunek państw członkowskich wobec węgla, ropy naftowej i gazu ziemnego, jako najbardziej pożądanym zasobów energetycznych, które mają kluczowe znaczenie dla bezpieczeństwa energetycznego Unii Europejskiej.

EUROPEAN UNION ON THE FOSSIL FUELS

Summary

The aim of this paper is to present the stance of the European Union towards fossil fuels. The analysis begins with introduction that depicts the crucial issues, followed by energy balance of the European Union, which allows to determine the provision of energy resources of the European Union. Furthermore, we present the attitude of members states of the European Union towards coal, oil, and natural gas, as the most desirable energy resources, which are crucial for energy security of the European Union.